

Tar Károly**Summa**

Részlet szerző regényes életrajzának második,
Saját lábón
című kötetéből

Egy mondat az útról - 2

Folytatás előző lapszámunkból

Havazott azon a délelőttön, mire előkerült a munkásokat szállító kis busz, az utakat friss fehér lepel fedte, az építőtelep kezdetleges épületeit és a sártéglákból emelt, földhözragadt falusi házakat megszépítette a hótakaró, a kosz fölé simuló patyolat békéssé tette a tájat; Lala kihúzta magát, mutatta szépfíúságát, ápolt halovány képéről leolvasható volt selyemfíúsága, de halk szavúsága, okosan viselkedő tudása is; a tőle hallottakat, amiket magáról mondott, továbbgondolva, meggyőződésemé vált, hogy regényekből táplálkozó kalandvágya készítette erre az útra, miután nem jutott be az orvosira, és özvegy édesanyja évek óta tartó párkapcsolata útjában érezve magát, összekapart merészsége buzdította önállóságpróbára, hogy valahol valami könnyű munkával boldogulva, a következő egyetemi felvételi vizsgáig eltöltse az időt; közöttünk ő volt a jól öltözött: bőrspencere felett halványkockás, kaki színű télikabátot és bundássapkát hordott: rajtam lötyögött az egérszürke béleletlen lóden, micisapkámat, felváltva hol egyik, hol a másik fülemre húzva hordtam, mert valahol azt hallottam, a fülek és a kezek melegétől függ az ember hidegérzete, lábamnak fűrt járnia kellett, hogy félcipőmben el ne zsidbadjanak; egyszer megtörtént, fehérre fagytak lábujjaim: a háború befejezésének évében, valamivel karácsony előtt kukoricáért mentünk egy Bács község közeli falu malmába, erős, szétrúghatatlan, duplatalpú bakancsom volt, D alakú rézbevonatos acélkapcsokkal, amelyekbe élvezet volt beakasztani a lapos barna fűzöt, apám szakértő szemmel felfigyelt rá és megvásárolta az ószeren; a háború alatt, amikor sok minden összeomlott, öregesen töpörödött, vagy szétzilálta a felgyorsult idő, nekem úgy tűnt, egyedül csak én növekedek valamelyest, testmagasságban persze alig, de lábméretemben fájdalmasan, mert nyúhetetlen bakancsom egy esztendő múltán szorított, a következő évben pedig lábujjaimat összekucorítva kellett belepréselnem patinás bakancsomba, s mérgesen rugdaltam minden lábam elé kerülő követ, abban a hitben, hogy sikerül szétrúgnom bakancsom, szüleim kénytelenek lesznek mást, nagyobbbat szerezni; volt bennük ilyen irányú hajlandóság, szelíden magyarázták, ha lesz rá pénz, és bakancs is akad, rögtön kapok megfelelő lábbelit, persze, ha nem szabódnak és jobban körülnéznek a város közeli helyeken, és elég bátrak lettek volna, bizonyára találtak volna nekem valót, ha nem is teljesen megfelelőt, de vastag harisnyákkal, kapcával kitölthető csizmát, katonabakancsot bizonyára, hiszen a Burcă fiúkkal akkori-ban rendszeresített erdei fagyűjtéseink alkalmával, a Hója- erdő szélén félig elföl-

delt hősi hallottak lábán napokig ott volt, irtózva figyeltük, volt bizony nekik egészen használhatónak tűnő lábbelijük, ki tudja hány száz kilométert gyalogoltak benne, amíg itt nálunk végleg megpihentek?, eszembe nem jutott, hogy magamnak ilyen csizmát vagy bakancsot szerezzek, nem a gyerek dolga, hanem a szülő feladata ez, mondogattam magamban durcásan, s addig vacilláltam, amíg a következő fagyűjtéskor szomorúan konstatáltam, nálam bátrabbak és okosabbak, az ésszerűségnek engedelmességgel, bátran cselekedtek: a halottaknak semmi, de semmi szükségük nincs lábbelire, a háborút túlélőknek pedig élniük kell, járni, gyalogolni, rohanni mindenért, ami a megélhetéshez szükséges, a tél pedig szigorú, nem érdekli, hogy az emberek háborúban vagy békében élnek, ölik egymást és rombolnak esztelenül, a tél éli a maga megszokott életét, havat hoz, jeget és megmutatja a leheletünk, erről még a marhák is tudják, hogy hideg van, jobb behúzódní a meleg istállóba, ezt akarja a gazda is, ha maradt még háziállata a fegyverek cunamija nyomán, az ember pedig olyan állat, ösztönösen éltetnie kell az állatokat, akiknek nincs szükségük lábbelire, de a gazda e nélkül, nem több falhoz állított óriásnál, egyetlen jeges fuvalatával ezeket helybenhagyja a tél, cipő nélkül az ember védtelenebb a csigánál, házát képtelen hátán hordozni, meztőláb vagy lyukas cipővel minden háborút átvészelt polgár csupáncsak félelme, pont olyan, mint amilyen én voltam azokban a nehéz időkben, éppen tíz esztendősen, elszántam gyalogoltam duplatalpú szorító bakancsomban a havas úton, s amikor feltűnt a patakparti kicsiny malom épülete már nem érzem a lábam, nem fázott, jókora hideg követ hordtam mindkét bakancsomban, csodák csodája járt a malom, akadt egy gubás ember, aki hajlandó volt jó pénzért, ezüst ötpengősökért félzsáknyi kukoricát eladni nekünk, a molnár, hajlott hátú öregember, intett, várunk kell, s a gabonaörlés orromban érzett melegével tébláboltam órányit, míg reánk került a sor, a máléliszt sárga színe mutatta, hogy nevelőapám hobbiból gyűjtött, Horthy Miklós arcképével díszített ezüst ötpengőséin vásárolt gabonánk: aranyat ér: hátunkon vittük, cipeltük vissza a város felé vezető havas úton, ember sehol, csak Kardosfalván, a vámház előtt ácsorogtak néhányan, Gyere!, szólt katonásan nevelőapám, és balra el, akár a szinpadí utasítás, két ház között felkapaszkodtunk a domboldalra, belevetettük magunkat a térdig érő hóval fedett temetőbe, kerestük a sírok közötti legrövidebb utat, hogy elkerüljük a vámházat, ahol szigorú hatóságok nem vámoztak, hanem elkoboztak mindent, azoktól, akik engedély nélkül élelmet vittek a városba, csúnyát mondtak róluk, azt állították, hogy feketéznek, pedig még a helyi lapban, a Világosságban is megírta valaki, hogy ezeknek a sokat utazó, cipekedő embereknek köszönheti a város az életét, mert betevő falatok nélkül többet éheznenk, mint amennyit kibír az ember és őszi legyekként vánszorognánk tétován, pedig dolgoznunk kell, erre figyelmeztetett még születésem előtt a fehér hajú, jó Benedek Elek apó is, persze pontosan érthető üzenete sokkal később jutott el hozzám, mert nem olvashattam az általa szerkesztett Címberát , a magyar időkben kevéske ideig járt nekem a Jó pajtás, ebből is átsütött valamicske eligazító apróság bölcsességéből arról, hogy miként kellene nekünk helyesen élni, de az nem vitás, hogy már az Óvárban, ahol gyermekkoromban nyargalásztam, a falakból, az utcaburkolatba taposott tapasztalatokból és az emberek születésük óta magukkal cipelt melegéből, a nép leheletéből, amit az okosok aura

populárisnak neveznek, teljesen átítatott és munkált bennem a hajdaniak intése, akik már Apáczai Csere Jánossal kimondatták máig érően, hogy az időt iparkodunk kell szorgalmasan kihasználni, különben barmok maradunk halálunk után is; az életbe kapaszkodó szorgalom hajtotta nevelőapám is, hogy a mindig büntető hivatalok ellenében kiskaput keressen, még akkor is, ha a kardosfalvi temetőnek nem volt semmiféle kapuja, csak domboldalra soroztatott sírjai voltak, a város felüli szélén pedig tömegsírja, ahova az 1944 június eleji, állomáskörnyéki bombázás több mint kétszáz halottjának összegyűjtött maradványait temették, térdig érő hó és a sietős feledés borította ezt a közös sírhelyet is, Látod?, intett nevelőapám, szőke Jávor-bajuszakája zúzmarás volt, Aha!, nyögtem, és igyekeztem a nyomába lépni, szerettem volna, ha gémberegett lábaim gólyalábak lettek volna, segítettek volna a mindenfajta felülemelkedésben, de csak csökkent a lábuk, nem volt bennük érzés sem az élők, sem a halottak iránt, szomorúságos napon történt, a szürkesség a beláthatatlan egekből a hótakaróig ért, bizonyosan összegyűlt akkor városunk fölött az sok háborús nyomorúság és korompertnyeként lebegett fölöttünk, mint a nyári vakációnkba tülekedő „égi bivalyokból” szórt fényes alufólia szecskákat ellentételező nyomorúságszálak, amelyek feltartóztatlanul beleitatódott a gondolatainkba is, miközben izzadva tapostuk a havat, csak annyi öröm jutott nekünk, hogy a domboldalon arszolva, a házaktól nem láthattuk a vámházat; Kitoltunk velük, mondta nevelőapám, amikor átvágtunk a Kerekdomb aljától nyílegyenesen húzódó Nagy Lajos király út végén az egyetlen kanyart, amely a vámházhoz vezetett, bevetettük magunkat a lábon hagyott száraz kukoricagörék közé, s a Nádas-parti lucernás mentén elértük a városvégi Királyhágó utca végét, hogy utcánk ötvennél több háza között, a házzámoikat csökkenő sorban olvasva, idegességünk maradványát morzsolgatva, végre az utca elejére, haza érjünk a 7. szám alá, és elvárjuk anyám és lánytestvéreim nagylelkű elismerését: Szenzációs!, lelkesedett a nővérem, ma sem érzem ezt túlzásnak, legfentebb egyenlőnek azzal a szenzációval, amikor a környék lakóival repülőgépet látni siettünk a lucernás rétre, ahova egy az utcánkban lakó széplány kedvét keresve, kétfedelűjével fészallt a szamosfalvi repülőtérről fékezhetetlen udvarló kedvében magasra emelkedő pilóta, s vitézkedve leszállt a városvégi Királyhágó utca lucernására; a környék lakói mosolyogva fogadták és szenzációsnak nevezték ezt a nem szokványos szerelmi vallomást, ellepték a lucernást, a látványtól bezsongva a felszállást előkészítő utasításokra sem figyeltek, és a kétfedelű román vadászgép jobboldali szárnyának vége, amikor a gép hirtelen a Nádásra merőlegesen fordulva, a patak magas martját dobbantónak kívánta használni, az erre nem számító bámészkodók közül, a nyugdíjas Gyuri bácsit éppen derékon kapta, s mire odaértünk, sárga beleit földre omolva találtuk, élettelenül sápadt fehér volt minden, ami belőle megmaradt, anyám békeidőben boncolt, kopasztott tyúkjához hasonlított szegény ember, furcsa, hogy sajnálatomban mindkét esetben ugyanazt a megdöbbenést éreztem; a repülést a Nádásra borult gépből szedték ki, s még sokáig mesélték a környéken, ha a pilóta nem figyelmez a repülő szárnyával elgázolt emberre, sikerült volna felszállnia, és elrepülhetett volna a cserbenhagyás emésztő érzése nélkül, de mert oldalra pillantva, látta az öreg kiforduló gyomrát, elvesztette uralmát a gép fölött és a gép orrával a patakba zu-

hant; s ha ez nem olyan szenzáció, amit a mi málszerzésünk mellé állíthat az emlékezet, akkor sorakozik sok más között egy évekkkel későbbi délelőtti történet: a Nádas jobbpartján fémipari üzem működött, a patakpartra üritett formázó homokból, hozzáértő cigánynék mögé állva, csak úgy passzióból addig guberáltuk a sok színes fémhulladékot, amíg az államosított gyár átterjeszkedett a patakon, elfoglalta a lucernást, az új szerelőcsarnokban kis gyöpörödött mester keze alá kerültem a fémipari középiskolából gyakorlatra érkezőkkel együtt, hatalmas kerek asztalra szerelt satuk mellé osztott, reszelni való több volt a soknál, s miközben a mester szaporán irányította a szerelőcsarnokban dolgozók munkáját, a kerek asztal egyik füstölnivalókkal tele fiókjából cigarettát vett elő, egyiket a másíkról gyűjtötte, szünet nélkül dohányzott, szenzációnak találtam, s számoltam, déli egy óráig száz cigarettát szívott el, ma is emlékszem vértelen arcára, sajnáltam, mert akkor én már rég, tizenéves korom előtt, kigyógyultam a dohányzásból, úgy találtam, hogy éppen olyanformán volt ideges, mint mi, amikor a havas temetőn át beloptuk a városba a mindennapi máléhoz szükséges lisztet, hogy együnk minden étkezéséskor, amíg tart belőle, s mert volt éppen elég, egyszer tizórait is vittem belőle, s a gimnáziumban elterjedt, hogy felvitte az isten a dolgom, tortát zabálok nagyszünetben, a lényeg az, hogy puliszkazabálókként megmaradtunk, a lakatosok mestere pedig, mint később szavahihető szakiktól megtudtam, nem érte meg ötvenedik életévét, kifehéredett a sok dohányfüsttől és eltemették a már nem kardosfalvi, hanem a városhoz névváltoztatás nélkül tartozó temetőben a bombázásban másvilágra repített áldozatok tömegsírja mellé, ahova olyan valószínűtlenül fehér halottakat temettek, mint amilyen fehérek voltak lábujjaim, amikor végre lefejtettem róla a páncélerős bakancsom, anyám felkiáltott, Mit történt veled, drága fiam!, s miután az egész család megcsodálta fehérre fagyott lábujjaimat, erősödő fájdalmat éreztem, hideg és forró vizes mosdótálban kellett váltogatnom lábaimat, és szerencsémre megmenekültem az ujjcsontkítástól; Bodocant emlegette nevelőapám, aki térdén csúszkálva érkezett haza a Don-kanyarból, s itthon már csak lábujjai nélkül állhatott talpra, hogy lovaival fuvarozzon s rengeteg gyerekének a mindennapi betevő falatját valamiképpen megszerezze; mindez ott kavargott agyamban azon a havas délelőttön, amikor csatornaépítők kis autóbuszán elindultunk rendeltetési helyünkre, átvágtunk egy szegényes dobrudzsai településen, kinn a pusztában kavargott a Crivaţul, amely az itt ismert három szél közül a legkegyetlenebb északi szél, sofőrünk panaszkodott, hogy nem látja az utat, Lala mellett egy festett nő ült és vihogott, magyarul beszélt és kiderült róla, hogy ő is Kolozsvárról indult munkát keresni; időnként megállt a busz, egy-egy melós leszállt és nekivágott a havas pusztaságnak, hogy a kivehetetlen messzeségben házára vagy szállására találjon, végül csak mi maradtunk a buszban, Bandi szipogott, szóltanul bámultuk és hallgattuk a hóvihar koncertjét, aztán kettőt rángatózott a kocsi, a sofőr káromkodott, az út közepén álltunk, kikászolódtunk, körbejártuk a buszt, próbáltuk tolni, hogy újra beinduljon, a sofőr fülére húzta báránybőr sapkáját, kotorászott egy darabig a motorházban; Megette a fene!, szólt dühösen, és mint a kámfor, eltűnt a hóviharban; Lala, Bandi és a festett nő visszaültek a kocsi hátsó ülésére, ahol közrefogták a kacarászó nőt, azt állították a fiúk, hogy melegíteni szeretnék, s amikor Lala a szoknyája alá nyúlt, Fiúk!, szólt a nő határozottan; Ennek ára van!, Hát persze, felelte Lala, és erre kiléptem a

buszból, topogtam a hóban, hogy elkerüljem a lábfagyást, ami, ha nem mindig súlyos betegség, de tapasztaltam már, hogy időváltózáskor erős viszketésgéggel jár, két karomat ütemesen lendítve csapkodtam a hátam, csodára vártam, de már jó órája nem találkoztunk más járművel az úton, ott maradtunk magunkra, ahol még madár sem járt, két évtizeddel később tapasztalhattam, hogy a dobrudzsai tájakon mennyi rengeteg és az ornitológusoknak rendkívül sok értékes madár jár erre felé, Kiss János Botond a magyarádcei pap madarakba bolondult fia a saját maga alapította deltai múzeumban jégmadarat is mutatott egyszer, amiről azt képzeltem, hogy neve szerint a jég hátán is megél, s olyan emberi arca lehet, nem látszik rajta a szenvedés és a nagy magasságok betegségei, szelekkel vívott versenyei közben sem veszíti el a reményt, hogy kicsi agyában megálmodott célját elérve úrrá lesz a természetben; a kis busz ütemesen himbálózott, nyilvánvalóvá vált, hogy társaim a szórakozás legősibb formáját választották, már akkor utáltam a kukkolókat, előre indultam az úton, vagy hátra, ma sem tudom merre, öt percet mehettem, kerítéstelen falusi házat láttam, két kicsi ablakából sárga fény jelezte, hogy ott emberek laknak, házörző kutyáktól tartva óvatosan közelítettem, ijesztően füttyült a szél, messzire cibálta a kicsiny ház kéményből a füstöt, Oázis, adtam nevet a helynek, a havat homokként szórta arcomba a vihar, sálamba rejtettem az orrom és kisvártatva visszamentem a buszig, amely fáradtan szunyókált az út közepén, beszóltam társaimnak, Gyertek, találtam közelben egy házat!, nógattam őket, kikeltek zsidbadásukból és bekopogtunk az oázis palotájába; négyen ültek a konyhaasztal közül, köztük volt sofőrünk, mondta, hogy éppen utánunk indult volna, nem jó fagyoskodni a kocsiban, Bine ați venit!, mosolygott az idős háziasszony, török arcú férje pálinkával kínált, forró csörögfele is került az asztalra és belőlünk is megeredt a szó, kérdeztek és mi feleltünk, mondtuk, honnan, s mi végre jöttünk, közben kinn elült a vihar, sötétjét megerősítette az esti félhomály, megfélekedtünk a hóviharról, a világról és az időről, a sofőr közben elment és jó hírrel visszajött, talált egy traktorost, aki bevontat minket a néhány kilométernyire fekvő nazarcseai építőtelepre; ez nevezetük később viharos kezdetnek, a munkatelepen kivilágos reggelig egy közös háló vaskályhája körül bóbiskoltunk, másnap nyilvántartásba vettek, pufajkát, nemezcsizmát és kantinegyet kaptunk, a pufajka nadrág nekem bő volt és hosszú, ha kioldottam a tetején a pertlit és leengedtem a fejembe nyomott usenka két fülét, szemöldökömet is takarta, Ebben a felszerelésben kifeküdhettünk a hóra!, röhögött Bandi, és a faszolt ágyneművel berendezkedtünk a közös hálóban, a kantinban viszontlátuk a kolozsvári nőt, akit Linának hívtunk, festék nélkül, szomorúan sápadt volt, pufajkájában furcsán teltkarcsú, hasonló nagyszájú nőekkel forgolódott a konyhán, erőltetett vidámsággal kiszólt a tálaló ablakon, a kacérkodó Hogy ityeg? után, kuncsaftjainak nevezett minket, és mi röhögve teletömtük magunkat paszulyfőzelékkel, amibe bőven aprítottunk a kiporciózott fekete téglakenyérből, délután pedig gyűlésre kellett mennünk, azt hittük valami eligazítás, ehelyett a Kommunista Ifjúsági Szervezet közgyűlése volt, ahol néhányan rögtön egymásnak estek, nem értettük, hogy miért, és miért oly nagy buzgalommal, felszólt Lina is, valakiknek pártját fogta, olyan lelkes volt, hogy a csömör mindjárt kiűtött a számon, mondta, hogy ő még új a telepen, de nem mehet el szó nélkül, és bár nem

ismeri a vezetőséget, de úgy érzi neki is meg kell védenie, mert ezt kívánja a párt, a szocializmus és a becsület, és további nagy szavakat kevert össze, és kavarta buzgón, mint a konyhai nagy üstben a paszulyra öntött vizet, hogy elkeverje a lényeket a hideg vízzel és valami hosszú lére engedett ehetetlen főzött készítsen nekünk, a zsidbadtan hallgató, messziről jött vándoroknak, és elítélte a kritizálókat, a kákán csomót keresőket, az elnökség pedig bólogatott, és néhány nap múlva Lina egy másik konyhai tündérrel külön szobát kapott az egyik barakkban, ahol Lalának futó látogatásáért valamivel többet kellett fizetnie, mint a kocsiban végzett egymásmelegítés címén kapott élvezetekért; ólomszürke volt az égbolt, hasonló pufajkánk színéhez, az emberek vasárnapiason tébláboltak a barakkok között, a fagyott sártengerre terített hótakarón, ráérős csoportokban az ország minden részéből idecsalogatott emberek kíváncsian méregették egymást, szerencsevadászok voltak, mind csupa szürke pufajkában, jó volt elvegyülni közöttük, ruházatunk miatt úgy éreztük befogadnak; egy még nálam is fiatalabb fiú apró traktoron robogott közénk, szovjet katonafilmekben ilyen gyerek volt a század vagy az ezred üdvöskéje, akit mindnyájan óvtak, jó volt nekik valamilyen otthonról hozott családias érzéssel pátyolgatni az ilyen gyereket, akinek fogadatlan bátyuskái lehettek, itt is ez történt, a kislembert felegyenesedve a traktor üléséből, büszkén feszített, mindenkinek volt hozzá egy jó szava; Nyomás, Angyalbögyörő! kiáltotta egy Sztálin-bajuszos alak, mosolyogtunk mind, magamra figyeltem, mintha rágott volna belülről valami, a sápadt irigység vasfoga kikezdett alig cseperedő józansággal, mert nem én voltam a dajkálni való öcsi, nem engem bizsergetett képzel bátyáim meleg mosolya, kinőttem a kislegény sorból, apátlan, anyátlan, testvértelen lettem, nagy távolságra kerülve megszokott környezetemtől, nem közelébe, hanem a közepébe annak, amit a felnőttek, mindannyiszor engem is figyelmeztetve, a tőlük telhető legnagyobb komolysággal életnek neveztek; és a traktort ide-oda, magabiztosan forgató gyermek, miután bezsebelte az összes dicséretet, elrobogott játékaival valamerre, mi pedig Bandival bízattuk egymást, hogy nem lehet nagy ördögösség a gépkezelés, amelynek elsajátítására felvettek minket és beosztottak az exkavátor-iskolába; Érettségizett városi gyerekek vagytok! Technikusi diplomátok is van!, biztatott a káderes az irodán: Nagy szerencsétek van, nemsokára három villamos lépegető exkavátort kapunk, ti majd könnyen elsajátítjátok e korszerű gépek kezelését. Fel a fejjel! Egyelőre tanuljatok hagyományos exkavátort vezetni, szívós Diesel-motorja van mindenkinek, bivalyerős. Figyeljétek! Szedjétek össze magatokat, nyissátok ki a szemeteket és jó dolgokat lesz!, leszerelt katonatiszt volt a káderes, nehezen értettük gyors oltyán beszédét, Lelépni!, parancsolta, és intett, mi pedig kimentünk a dobrudzsai táj kellős közepére, jelentkeztünk egy oktatónál, aki kedvetlenül végignézett rajtunk, nem szólt semmit, de lesújtó tekintetéből kiolvastuk, nem érünk egy fátakát, a selejtes márványdarabot szemlélő szobrász szemével pásztázott rajtunk, akinek nem érdemes hozzákezdenie a faragáshoz, aztán, Ez van, nincs más! beletörődéssel, elvitt egy öreg géphez, öt perc alatt elmagyarázta működését, beosztott az egyik tanulócsoporthoz, s amikor sorra kerültünk, rendre felkapaszkodhattunk a vezetőfülkébe, ahol mindkét kezünket lefoglaló hideg irányító-karok, és lábbal

taposható, csökönös pedálok vártak, és megbizonyosodhattunk, hogy akarunktól függően földvájásra kényszeríthetjük a páros fogaslécek végén silbakoló, vasfogaival reánk vigyorgó kupát, s miután megtelt földdel, magasba emelhetjük, tetszés szerint jobbra vagy balra parancsoltuk, a talajhoz támasztókkal erősített exkavátor alapszerkezetén gépházzal együtt forgó markológép engedelmeskedett, az ideiglenes sínpáron álló tehervagon fölé kormányozhattuk, majd a kioldó kart meghúzva, rendre feltölthettünk minden soron következő vagonat az egyre mélyülő csatornából kiharapott, homokos, agyagos, máshol pedig krétás talajjal; apró, semmi emberkéek voltunk a behemót gépekkel csúfított tájban, pici vakondokok, akik valamelyik központi irodában pöffeszkedő fővakondnak engedelmeskedve robotolnak a betevő falatért; ha az exkavátort vezető elbámult vagy a fogasléceken ég felé emelkedő kupa láttán megfagyott ereinkben a vér, az oktató ordított és lecsapott az állítókarra, a gép a hirtelen fékezésre megvonaglott, a légy zümmögését is hallani véltük a halotti csendben, de a nagyobb gubanc akkor keletkezett, amikor a tele kupát kiürítve, félfordulatot parancsolva kellett az exkavátor „szarvait” helyére igazítanunk, hogy a harapni való hegyoldal aljába igazítsuk az acélfogas kupát, a magasból zuhanó tonnányi csukott száj végesen közeledett a vezető fiülkéhez, néhány napi gyakorlat után, úrrá lettünk jódségünkön, a fékpedált kifinomult érzékkel kezelve, sikerült a kabintól centiméterekre megállítani a szörnyű súlyt, jó játék volt, az oktató eleinte felhördült, káromkodott, néhány tudatos ismétlés és sikeres próba után, szótlanul legyintett, magunkra hagyott a vezetőfiülkében, elég okos volt ahhoz, hogy tudja a gép tökéletes kezeléséhez kedv kell a gyakorláshoz, nekünk pedig játék volt, mindez, szívesen próbálgattuk a merítés-ürítést és később már munkafolyamat ésszerű rövidítésének lehetőségeit kerestük, hiszen a cél adott volt: minél rövidebb idő alatt telerakni az ásítozó vagonokat dobrudzsai földdel; de Lalából hiányzott a ritmusérzék, a felé zuhanó kupa szele, mintha elfújta volna benne a cselekvés pislákoló gyertyalángját, fagyos sötétségbe borult az agya, a lábából kifutott az erő, alig nyomta, hát nem működött megfelelően a fék, az üresen is többmázsás kupa ismételten becsapódott a vezetőfiüle mellé, ahova elővigyázatosságból az iskolagépekre két-három talpfát erősítettek, hogy védje az exkavátor motorházát; az oktató magyarázott, mutatta, hogy kell, aztán szidta, káromkodott, miután pedig Lala, egyre sápadtabban, a sokadikszor is olyan erővel engedte vissza a kupát, hogy a talpfák pozdorjává zúzódva telefröcskölték a környéket, pulykavörösen lekergette a gépről, amelyért anyagi felelősséggel tartozott; Bandi vigyorgott, Mondtam, hogy selyemfiú!, elhúzta a száját, sercintett cigarettája mellől, mert nem ismerte a sajnálkozás mások által könnyedén megjátszott egyetlen olyan módját sem, amellyel elfedhette volna a szökimondástól keserű véleményét; exkavátor vezetés tanulása közben vídaman kergetőztek a napok, egyik a másik után könnyedén múltak, búcsú nélkül eltűntek, sorjáztaik ikerestvérekként, úgy éreztem, ha ez munka, akkor a munka játék, kellemes órák sora, amelyek nem fárasztanak, és a megszerzett tudás beleitatódik a zsigereimbe, mire tizennyolcadik évemet betöltöm, alig dudorodó izmaimba rögződik minden a gépidomítók varázslatos tudásából, az élet fölötti uralkodás, bizonyára a gépek fölötti uralkodással kezdődik, talán éppen

ilyesméről gondolkozhatott Bandi is, amikor mindegyre szivarozni támadt kedve, miközben valamelyik földhányáson gondterhelten álldogálva, cigarettája hamuját félpercenként gépiesen lepeccengette, kedve szerint szipogva a munkatelep nyersolajgázos levegőjében, tehette, mert olykor helyette is szívesen tapostam a pedálokat, rángattam a behemót gép vezénylő karjait, 1952 december közepén jártunk, enyhült az idő, a karácsony előtti héten elolvadt a hó, majdnem azt írtam, hogy nagyhéten, pedig akkor még nem ismertem, mert nem volt honnan tapasztalnom a nagyhét ünnepegyességét, az építőtelepen sem láthattam semmit a karácsonyi előkészületekből; az egyik nap valamiért az irodába küldtek, éppen ebédidő volt, a főnökre kellett várnom, valami normateljesítést bizonyító papír aláírása véget, de a vezető valahol kinn, ki tudja merre császalkált a santieren, vagy a kantinban, nekem mindegy volt hol, beosztottja, beteges kinézetű, középkorú, sovány figura helyet mutatott egy piszkos padon, aztán írásztala fiókját kihúzva, zsírpapírba bugyolált heringet tett maga elé, olajosan fénylett a jókora, arasznyinál is nagyobb hal szobrozott előtte, szalvétányi varrottas kendőből puliszkát tett a zsírpapírra, három ujjával lecsipett belőle egy kis darabot, s miután komótosan végigtáncoltatta a puliszkát a heringen, élvezetét szeme vágásával is mutatva, szájához emelte a falatot; nem voltam éhes, laktatós árpakását etettek velünk aznap reggel, így aztán egyet sem nyeltem szárazon, bámultam a tisztviselőt, hiszen a Duna és a tenger között élők étkezési szokásaiból kaptam ízelítőt, az ebédelés nyugodt tempója miatt tiszteletet éreztem, tanult ember nem esik állat módjára az ételnek, de amikor elfogyott a puliszka és emberem elégedett arckifejezéssel egészben csomagolta vissza a heringet, megcsapott a háború idején általam is tapasztalt szegénység sanyarú levegője; a következő héten Lala bejelentette, hogy torkig van az építőtelepi étellel, Itt minden olyan bizonytalan!, mondta, és hozzátette, hogy lopnak is, azt, hogy valóban eltűnt a borspencere vagy a közeledő karácsony sivársága csapta meg, és ezért mondott nekünk búcsút, sohasem tudtuk meg, Tiszteltetjük a kolozsvári leányokat!, mondta neki nyeglén Bandi, és miután egy napig jártatták irodáról irodára, a munkavédelmihez, a raktárba, a kantinba és szállásunk adminisztrátorához, a gyűjtött aláírásokkal telt papírral elszámolt, minden felszerelését visszaadta, elvitte egy kisbusz a vasútállomásig, hogy a maga pénzén utazzon vissza szülővárosunkba, teherként magával cipelte nem éppen kellemes emlékeit az életbe való kilépés első próbájának sikertelenségéről, amelynek keserűségét bizonyára csak az anyja öröme oldhatott fel viszontlátásukkor, amit mi, hasonló helyzetben nem mondhattunk volna el magunkról, búslakodni emiatt nem akadt időnk, mert parancs jött a központból, és nagyjából nekünk is végig kellett járnunk a nazarceai 7-8-as építőtelepről való elszámolás aláírásokat gyűjtőgető kálváriáját, mert átirányítottak Konstancára; akkor még így, magyar betűkkel írtunk minden helynevet, pedig a város névtábláján Constanța állott, még a főváros sem București volt nekünk, hanem csak Bukarest, ahogyan a román-magyar szótárakban állt, Kolozsvár pedig Kolozsvár, amit elfelejteni csak később szoktattak hatalmas; velünk az történt, hogy a Szovjetunióból ígért lépegető villamos exkavátorok helyett hatalmas úszódaru érkezett a konstancai kikötőbe, az összes műszaki leírás és rajz cirill

betűs volt, arra kellettünk, hogy a rajzokat pauszpapírra másoljuk, román feliratokkal és magyarító szöveggel lássuk el, végzettségünk alapján erre látatlanul is rögtön képesnek ítélték, szobát kaptunk a Duna-Fekete-tengeri csatornaépítők igazgatóságának szállodájában, az ablakból Ovidius szobrát láthattuk és a díszes városháza mögötti raktárerdőn túl az emelődarukkal sűrűn telerakott rakpartot, irdatlan nagy tengeri hajókat, amelyek messzi földek levegőjét hozták magukkal, ponyvaregények titokzatos világát, izgalmas kaput, amely a felfedezni való messzeségbe vezet, már a kikötő katonákkal őrzött bejáratánál tapasztaltuk, hogy ezt a kaput szigorúan őrzik, kísérvél érkezünk, aki iratainkkal jó időre eltűnt az irodában s miután előkerült, Bandi minden további nélkül beléphetett a kikötő területére, engem kihallgató szobába vittek, körülálltak és komor arccal faggattak, Ismered-e Tar Pált?!, kérdezte a hadnagy, igenlő válaszomra felkapta a fejét, Áhá! köhintett jelentőségteljesen, társai pedig úgy néztek reám, mint akit torkosságán kaptak az éléskamrában, Milyen kapcsolatban állsz ezzel a személlyel?!, jött a következő kérdés, bizonygattam, hogy bensőséges családi kapcsolatban, Rokonod, ugye!?, Hol tartózkodik!?, Mivel foglalkozik!?, Mikor kaptál tőle utoljára levelet?, záporoztak a kérdések, az utóbbi megválaszolását tartottam célszerűnek, de lehetséges, hogy érthetetlen kérdések fölötti ijedség miatt igyekeztem sietve kimászni a csávából; Nem levelezünk, még nem, mert..., Ne tagadd!, csattant a tiszt hangja, Tudjuk mi a helyzet!, biztatott a maga módján, a rám húzott feszültség kényszerzubbonyából menekülve felsóhajtottam, Az jó... nyögtem, Akkor hát rendben van....motyogtam, aztán mielőtt még eluralkodott volna kihalhatóim arcán a győztes vigyor, rendre elmeséltem, hogy Tar Pál a féltestvérem, első osztályos elemista, Kolozsváron lakik és még nem volt időm levelet írni neki...; fél óra múlva kezemben volt a kikötőbelépést engedélyező papír, kioktattak, hogy a rakparton sétáfkálni, bámulászni nem szabad, az idegen hajók közelébe nem mehetünk, nézni sem szabad, mert az örök nyomban letartóztatnak és szigorú büntetés vár reám, a városból is rögtön kiutasítanak, aztán az úszódaruhoz vezető zegguzos úton kísérvön elmesélte, hogy az a bizonyos Tar Pál, akiről kérdeztek, néhány évvel ezelőtt egy idegen hajóra lopózva hagyta el illegálisan az országot és minden valószínűség szerint nem ússza meg büntetlenül, sejtelmem sem volt, hogy ezt honnan tudhatta, Annak már bottal üthetik a nyomát!, jegezte meg alig palástolt kárörömmel Bandi, engem pedig az izgatott, hogyha már feljutott egy idegen hajóra névrokonom, és elhajózott valamely neki tetsző távolabbi országba, ez miként tudódott ki?, feljelentette valaki?, vagy a hajó indulásakor ő maga kiállt a fedélzetre és röhögve fügét mutatott az őrségnek: Szervusztok, hülye gyereket, jól kiszúrtam veletek! Ne keseregjete! Isten veletek!, az úszódaruig mendegélve, miközben félszemes egy fölénk öt emeletes háznál is magasabb görög hajót kémléltem só rakodás közben, eljátszadoztam a gondolattal, hogy annak az a bizonyos Tar Pálnak Jávor-bajusza volt-e szökéskor, vagy még áll a sem pelyhedzett, mint ama Toldi Miklósnak, akit kevés magyar irodalmi kötelező olvasmányaimból vitézkedéseier számon tartottam: a hajók előtt, úgy harmincméterenként elcsigázott kiskatonák álltak unottan, háttal a tengerjáróknak, bizonyára azért, hogy országhatárunkig terjedő kicsi világunkból

nehogy ki, hanem csakis befelé lássanak; az úszódarun csak egy öreg tengerész találtunk, kékcsíkos inge és dörmögő hangja elég volt, ahhoz, hogy képzeletünket kitágítva világot látó tapasztalatokkal felruházzuk és megbámuljuk; másnap egy helyi tanárember, aki nem fogolytáborban sajátította el az orosz nyelvet, hanem anyanyelvként beszélt, és közreműködésével, a hajó ebédlőjét rajztábláinkra kitergetett rajzainkkal elfoglalva, tusba húzott másolatainkhoz román szöveget írtunk, s így naponként látványosan gyarapítottuk az úszódaru tekintélyes mennyiségű dokumentációját, Van itt vagy három hónapra való munkánk, mérte fel a helyzetet a szikkadt tanárember, akinek ráncos arca kislánysimaságúnak tűnt az öreg tengerész gyűrött fizimiskájához képest, Bandi gyakran kilépett a fedélzetre cigarettázni, a tanár is füstölt keményen, néha velük tartottam, hogy a munkából a szocialista szabályok szerint egyaránt merítsünk, és beszédbe elegyedtünk az öreg tengerésszel, akit jó volt hallgatni, mert szívesen mesélt, egyedüllétének testetleket sorvasztó mérgeit így kiizzadhatta magából, nekünk is lett volna bőven panasználni valónk, de nem láttuk értelmét annak, hogy ezt idegenekkel megosszuk, túrtuk az éhséget is vitézül, ugyanis fizetést decemberben az áthelyezés miatt Nazarceáról már, új helyünkről pedig még nem kaptunk, csak január második felében volt esedékes, otthonról kapott pénzünk aprópénz volt, sanyarú helyzetünket az is fokozta, hogy közben a szállodából áttettek az Ovidius térről a város központi pályaudvara felé vivő másik utcába, a közös hálóba, ahol egy régi üzlethelyiségben felállított vaságyakon aludtak a csatornaépítők igazgatóságán munkát vállaló, távoli országrészből érkezettek, többnyire fiatal műszaki tisztviselők, válogatott, s mégis szedett-vedett társaság, kitűnt közülük egy levitézlett, sűrűn italozó fővárosi gyorsúszó bajnok és a tartományi bokszbajnok, aki a csatornaépítők ökölvívó csapatának edzője volt, szállásunkkal átellenben a sarki tengerparti vendéglőhöz és a közeli városi strandra vivő kis sikátorban, utcára nyíló üveges ajtó mögött volt az edzőterem, s benne a szükséges felszerelések, nem hiányzott a bordásfal, a birkózószőnyeg, az árnybokszóláshoz szükséges nagytyűkőr, és a vállamig érően magas emelvényen a vastag kötelekkel kerített ring sem; és az L alakú közös háló kisebbik szára tekintélyes, az utcára felüli fehérre festett üvegfalával szembeni sarkában egy mülábas magyar fiatalember lakott, németes volt sok szempontból, szőke, kékszemű, választékosan öltözködő, mindig frissen borotvált, tartása katonás, szava a parancsoláshoz szokottak biztonságával csendült, reggel korán távozott, este későn jött, és később, amikor ismeretségünk elmélyült, bizalma jeléül megmutatta mutatós utazóládájának féltve őrzött tartalmát, amelyben többek között, ropogós tisztán, tizenkét fehér és ugyanannyi kikeményített kék inget őrzött, hogy naponta válthasson fehérneműt: Egy úriembernek, akárhol is tartózkodik, mindig kell, hogy tucatsnyi tiszta inge legyen!, mondta kioktatóan, és mi, akiknek a képzelete egyetlen egy váltóingnél megrekedt, már azelőtt is felnéztünk rá, mert az igazgatóság gépkocsiparkjának ki nem nevezett vezetőjeként mindent tudott a motorokról; vasárnaponként ráérősen keltünk, és láttuk, amint a legkisebb feszélyezettség nélkül csonka combjára húzza pneumatikus mülábat, amelynek biztosító öve olyan volt, mint a Tom Mix

filmekben a cowboyok pisztolytartó öve; olykor, a megerőltető gyalogolásoktól kisebzett combjába pedig szenvtelen arccal, injekciót nyomott, helyette mi szisszentünk, amikor magába vágta a nikkelezett dobozkából fertőtlenített csipesszel válogatott, a sűrű penicillinkészítményhez szükséges vastagabb sterilizált injekciós tűt, s mert többször is kérdeztük, elvesztett ballabának történetét, hetek múlva, amikor, mint mondta kiérdemeltük a bizalmát, hajlandó volt elmondani, de ez még odébb van, most szomorúságunknak a története van soron, merthogy fizetés nélkül, akármilyen fiatal az ember, nem lehet vidám, a pénztelenség kikezdte Bandival való barátságomat is, sorsunkkal nem lehattunk elégedettek, hiszen, ha jól meggondolom éheztünk, koplalva dolgoztunk tizenhat órákat is az úszódarun; a tanár, aki tulajdonképpen tolmács volt, nyolcórái kényelmes gürizés után rendszerint lelépett, mi tovább forgattuk a tuskihúzókat, káromkodtunk, amikor pacákba folyt belőlük a tus vagy beleszáradt a ritkábban használt körzőkbe a fekete lé, igyekeztünk megfelelni az elvárásoknak, erőlködtünk, hiszen csupán inasok voltunk a műszaki rajzolás tekintélyes szakmájában; gyenge öltözetünk miatt csak néha merészkedtünk a tengerparti város szeles utcáira, reszketve nem volt érdemes bolyongani a kicsi, minden tekintetben provinciális városban, inkább maradtunk a nagy, négyszögű úszóalkalmatosságra telepített, toronymagasságú daru alatti meleg nagyteremben, ahol meg kellett szoknunk a kikötői vizet is megmozgató szelek okozta imbolygást, a hullámközeledtével idejében felemeltük a pauszpapírról a tuskihúzót, ha pedig vétettünk és elkenődött a vonal, Bandi találmányaként, kéznél volt az ő egyetlen borotvapengéje, amivel hetenként egyszer, a húszévesek komolyságával borotválkozott, óvatosan kikapartuk a papírra száradt hibát, erélyesen visszanyomkodtuk a fellazított felületet, hogy a következő tusréteget ne szívja itatósként magába; az íráshoz rediszttolat kértünk és kaptunk, magamra vállaltam az írást, mert a Bandi betűi olyan messzire estek a szabályos műszaki írástól, mint Konstanca Kolozsvártól, ennél nagyobb távolságot mi még nem tapasztaltunk, nekem legalábbis néha úgy tűnt, hogy nincs is ennél nagyobb távolság a földön, nincs nagyobb messzeség, mert a szülőföldtől való távolságot hiába mérjük kilométerekben, hiába konstatáljuk, hogy ez kicsi vagy óriási, egyetlen mérő sem mutat igazat, mert valamilyen más mértékkel mérik ezt azok, akiket időnként valamiféle, talán születésből adódó szívfájdalom-féle bánt, miután elsodorta őket otthonról a sors; ki emlékszik arra, talán már csak én: a kenyeret jegyre kaptuk, naponta 35 dekát, kiszámítottam, fizetésig annyi pénzünk volt, hogy kiválsuk a kenyéradagot és hozzá gyufásdoboznyi marmeládét, vagyis vegyes ízet vásároljunk, de Bandi meggondolta magát, kenyérré aló pénzéért inkább cigarettát vásárolt, s miközben ettem a magam adagját, sajnálatos képpel addig szipogott mellettem, amíg megfelezttem napi ízes kenyéremet, amit pofátlanul elfogadott és sievte felfalt, helyett, hogy szépen majszolta volna, így inkább csillapítható az éhség, a leejtett morzsákért is kár, közben kiszámolhatja az ember, hogy még hány nap van a fizetésig; az éhség rossz kedvcsináló, ilyenkor az élő fába is beleköt az ember; a kikötő és a Vraja Márii (Tenger varázsa) sétány Kaszinóig tartó, népszerű korzó felé vezető Tudor Vladimirescuról elnevezett úton nem volt fa, ezért élő fába nem köthetett,

maradtam én, a hallgatag gyerek, bátyámnak hittem, felnéztem rá, hiszen megyei ifjúsági pingpongbajnok volt, iskoláskorunkban tőle tanultam bekhendből és csuklóból úgy leütni a labdát, hogy porzott, és amikor védekezni tanított órákon át, az asztal alól és az asztaltól öt méternyi távolságból is vissza kellett adnom, ehhez persze volt türelme, cigaretta nélkül pedig csak szipogó méregzsák volt, ha sajnáltam is; vasárnap pedig a mi utcánkon több volt az ismeretlen járókelő, a főtérről a régi állomás felé, vagy onnan vissza sétálgattak télen is, Bandinak sem volt köztük ismerőse, így hát belém akadt, cifrákat káromkodott, anyámba küldött; nem voltam rest, mondtam, hova menjen maga is, mindezt vidékiesen, mondhatnám falusiasan és indulatosan hangoskodva tettük, hiszen „úgy sem értik a járókelők”, és egy vasárnap délelőtt, amikor ünnepélyes képpel és többnyire ünnepi ruházattal járkálnak az emberek a városban, megállított minket egy töpörödött öregember, Ezt azért mégsem kellene!, mondta szemérmesen, és elmagyarázta, hogy még az utcáknak, a házaknak és a köveknek is füle van, a trágárságokat pedig, ha már elhangzottak, nem lehet összeseperni, mint a szemetet, elszállnak mindenfelé, talán még szülőhelyünkig is eljutnak, s akkor mit szólnak majd szüleink, szomszédjaink, barátaink, ismerőseink; leforrázva álltunk szótlantul, mint az akaratlanul nadrádjukba rondítók, az öregember csóválta a fejét, majd búcsút intett és eltűnt a járókelők között, fejünkben hagyta a tanulságot, amit jómagam később minden világrészben tapasztalhattam: magyarok mindenütt vannak, s az se rossz, és az is valami, ha törődnek egymással; nem tudom már hogyan, de kihúztuk fizetésig, és aznap estére szalámit, túrót, vaját, cukrot vásároltunk, és az úszódaru hatalmas számovárján, a tüzeltő-felszerelések közül kölcsönzött, cinezett vedret tele töltöttük orosz teával, vendégül láttuk az öreg tengerészt, és degeszre ettük magunk, másnap persze tele voltunk tenyérnyi piros és viszkető foltokkal, tudálékos pofát, orvos-képet öltöttem, elmagyaráztam Bandinak, hogy kiéhezett szervezetünk nem bírja a nagy zabálás miatti megterhelést, vissza kell ténnünk a bőjtös napok étrendjéhez, s csak apránként adagolhatjuk a zsíros ennyivalót, csodák csodája hallgatott rám, egy hét alatt rendbejöttünk és mert tanulékonyak voltunk, a tengerparti csontig ható jeges szelek ellen, helyi specialitásként, korsó sörünkbe deci rumot kértünk, aztán röhögve feszültünk a szélnek, a városháza előtti széles tér sarkán pedig bevártuk a többi járókelőt, ötön-haton összefogózva keltünk át a széles és huzatos Ovidiu téren, néhány percig úgy éreztük befogadott ez a város, mert a szükségben összefogózva ezt nem nehéz elképzelni, és az aszfaltra fagyott tükrön vitorlának nézett a szél, belénk kapaszkodott és vitt kedve szerint, vidámak voltunk, tetszett, hogy anélkül haladunk, hogy felemelnénk a lábunk, és az is, hogy mégis mi győztünk, átjutottunk a huzatos téren és a házak között mentünk dolgunkra, aztán észrevétlenül beköszöntött a tavasz, az úszódaru minden rajzát lemásoltuk és ráírtuk a román szövegre, úgy látszik elégedettek voltak munkánkkal, mert jelentkeznünk kellett az igazgatóságon, a főmérnök, középkorú, múltába ellenére is délceg, tekintélyes, katonás ember, bizonyára hős, akinek a zakója ünnepek alkalmával telis teli van háborús kitüntetésekkel, tetszett nekünk és ő is rokonszenvesnek talált minket, oroszul biztatott, beosztott az igazgatóság

tervezőosztályára, az Ovidius téren, éppen a díszes városháza előtti római költő szobrával szembeni egykori szálloda mutatós épületének manzárdtető alatti két szobáját nyitották meg számunkra, ott dolgoztunk egy jóképű bukaresti vidám fiúval együtt, aki mindenütt, a hivatalban is szívesen játszott gitárján. a fülbemászó dallamokhoz olyan röhögtető szöveget dúdolt, amelynek foszlányai még most is fülemben zengnek: Duduie! Vino la fereastră, măncăți-aș ochii și nu mai face figurine la băiatu..., hárman voltunk, mint Ovidiu idejében a triumvirátus, tussal rajzokat másoltunk és ozalid papírra sokszorosítottuk, a rajz méretű fémhengerből köhögtes ammónia gáz szivárgott, s amikor szünetelt a villanyszolgáltatás, előkerült Constantin Gelu gitárja, a vonalzókkal egészen tűrhető dobszólókkal tarkítottuk a táncra ösztökélő dallamokat, ringott a manzárd, ablakaink a tengerpart felé nyíltak, a napsütés és a fodrozó tenger varázslatától ábkabultan belefelejtkeztünk a ritmusok élvezetébe, a főmérnök, akinek irodája éppen alattunk volt, felüzent, hogy egy darabig nagyon élvezte előadásunkat, de órákig nem szívesen hallgatja, nézzünk más elfoglaltság után, lecsendesedve, igazat adtunk a szimpatikus főmérnöknek, tisztelettel gondoltunk rá, hiszen ki is dobhatott volna, mert a munkahely ugyebár nem diszkó, vagyis nem bál, mert akkor még nem találták fel a diszkót és táncos helyek sem voltak a háborús sebeit nyalogató tengerparti városban, és dolgoztunk keményen, amikor nem volt áram és süttött a nap, az üveges fakeretbe, a fényérzékeny papírra fektetett tusrajzokat felvittem a tetőre és a napsütés erejéhez mérten addig tartottam fényben, amíg tökéletes másolatot kaptam, ehhez elment néhány négyzetméter ozalid, mert eleinte vagy igen keveset számoltam vagy száznál is többet, s így vagy igen vörös, vagy halovány másolatokat kaptam, Bandi segített, s a tervezőiroda egyik régebbi alkalmazottja ösztönzött, hogy módszerünket adjuk be újításnak, irattartóba került a rövid leírás és néhány példaanyag, az újítóirodában szívesen fogadták, két hét elteltével félfizetésnyi újítási pénzen osztozkodtunk, életünk tűrhető mederben zajlott, az igazgatóság földszintjén, a vendéglőt kantinná alakították, a meleg tavaszban kiülhettünk a vendéglő előtti teraszra és soha nem ízlelt ételeket ettünk, amelyek közül még mai is emlékszem egy fenséges leves ízére, amit borjúbecsinálnak hittem, arasznyi csont is volt benne, amit leszopogattam, s amiről kiderült, valamely hatalmas hal kopolyújának alkatrésze, máskor tányéromról, mindkét oldalán felgőg, ízletes sült kígyóhalak krumplipürével volt a második fogás, két kézre fogva, akár a főtt kukoricát ettük húsat, fizetésemből tízóraira is futotta, közelünkbe, a Tudor Vladimirescu út első utcakereszteződésének sarki épületében tatár joghurtos üzlet nyílt, néhány kis, kockás terítővel takart asztal a kiszolgáló pult előtt térben, a tulajdonos természetes felesége nagy, a férje által pincéből cipelt cseréptáliból, szemmértékre jókora, kagylós törésű joghurt darabot mért tányéromra, amit vidáman, „mélyen aludt”-nak neveztem, kiderült, hogy juhtejből készül és alig savanykás íze kitűnően társult frissen süttött, még meleg vajaskiflijükhöz, minden tízóraimat náluk fogyasztottam, egyszer nem volt aprópénze a joghurtos néninek, mondtam, hogy nem gond, maradjon a pénz másnapi tízóraimra, végül, talán mert anyai érzéseket is keltetem a kedvesen és figyelmesen kiszolgáló néniben, megegyeztünk, hogy havonta fizetek, egyszer előre, aztán pedig fizetés után fizettem egész havi

fogyasztásom, erősödtem és növekedésben is megindultam, mint a gondos házigazdák kertjében a facsemete, Pop Vasile, a bokszbajnok, reggelenként magával vitt, szaladtunk egy jót a közeli tengerparton, ahova a házaknál magasabb martba vágott lépcsőkön jutottunk, takarítók gyűjtötték a napozók előző napon elhullatott szemetét, az egyik áprilisi korareggelen edzettségünket magunk előtt bizonyítandó, megmártóztunk a tengerben, jól esett az álmoságregesztő tenger simogatása, frissen indultunk munkába, a tengerparti lépcsőlejáró mellett kicsiny templom mellett haladtunk el jövet- menet, a templom zárva volt, évtizedek elteltével jártam ott egy lánnyal, aki arra biztatott, hogy a félhomályban gyertyát gyűjtsunk, talán azért, hogy vágyaink teljesüljenek, nem hittem, de a sárga méhviaszgyertyák biztatóan álltak a homokkal bélelt keretben, a félhomályban Doina hangja lágyan, szerelmesen simogatott, remény hajthat ilyen szelíd módon rügyet és levelet, amit rendszerint megéget és könnyen elpusztít a külvilág hidegen is égető fénye; tizennyolcadik évemben szerelmes hely volt nekem ez a város, meglátott egy érett lány, az igazgatóság titkárságán dolgozott, az ilyen helyekre való, mutatós kis teremtés volt, az újításunk irataival jártam nála, de lehet, hogy már első jelentkezésünkkor az igazgatóságán kinézett magának, valamiért tetszhettem neki, anyás érzései támadhattak gyermek külsőm láttán, tejfölös szájúságom miatt, nem tudom, csak éreztem, hogy dőlt belőle a jóság, mindig is szeretetre vágytam, apró, tökéletesen arányos termete, vállig érő hajának hullámzása elbűvölt, megbabonázott, elöntött a forróság, olyan kincsre bukkantam, amit kincskeresőként sem találhattam volna, s ez az érzés, ha megfagyott is később az élet szabványos medrébe tereltem, a közöttünk lévő különbség miatt, sokáig elkísért a szenvedélyes szerelem édesből méreggá vált íze, első regényemben, de más írásaiban is felbukkan a lány alakja, hagytam, hogy hőseim ebben is osztozzanak valamennyire velem.